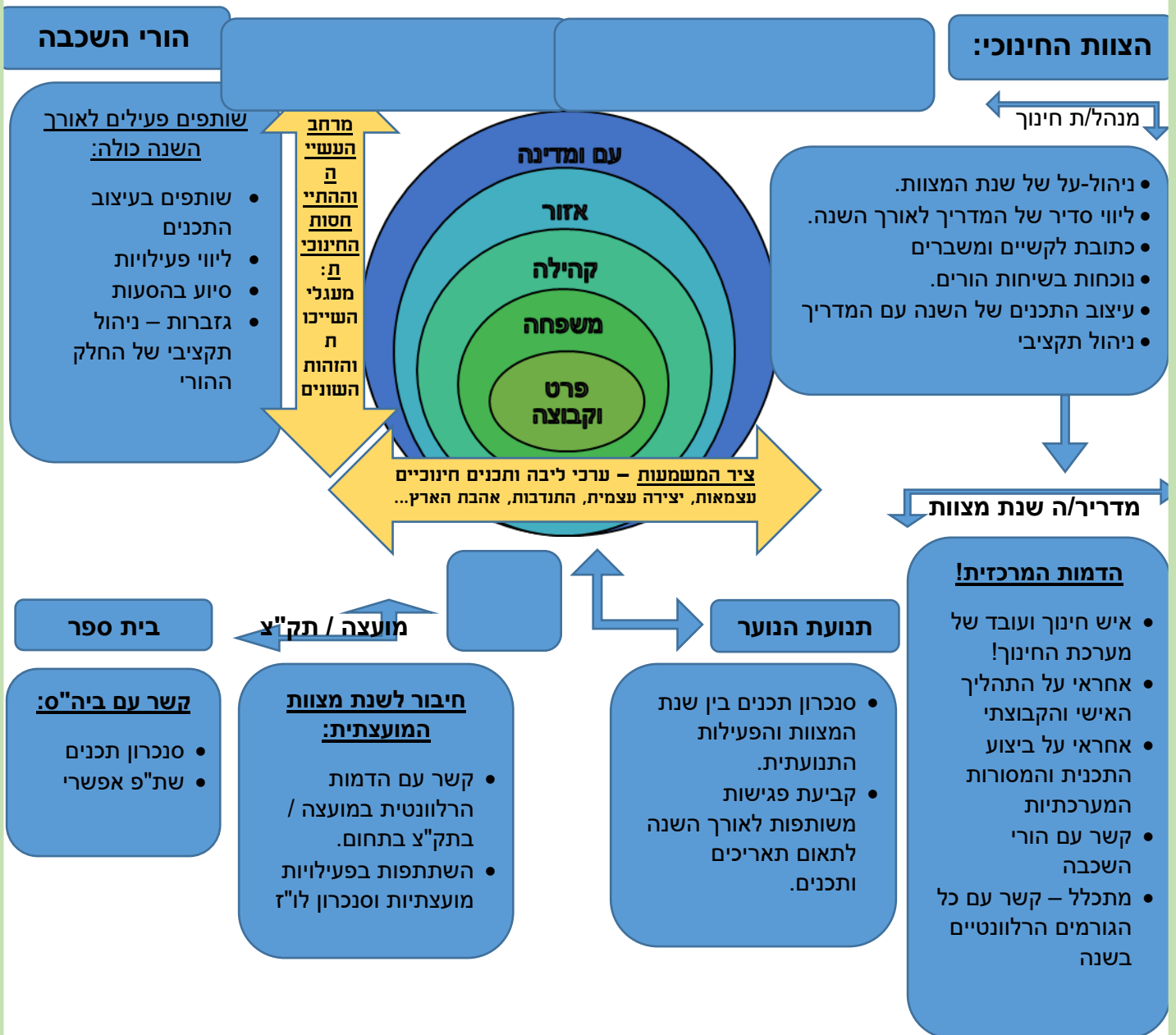

שם הפעילות: שנת מצוות – מודל אינטגרטיבי של תכנים וקשרי עבודה

הכותב/ת: עילם בר-לב

במודל זה התוכן במרכז. התוכן מורכב ממרחב העשייה וההתייחסות החינוכית (מעגלי שייכות) ומערכי הליבה אותם אנו רוצים להקנות. סביב התוכן נמצאים הגורמים החינוכיים במרחב – שלכל אחד יש תפקיד.

ערכי ליבה:

עצמאות ואחריות (אישית וקבוצתית), יוזמה ויצירה עצמית, אהבת הארץ, התנדבות בקהילה ובחברה, ראיית האחר והשונה

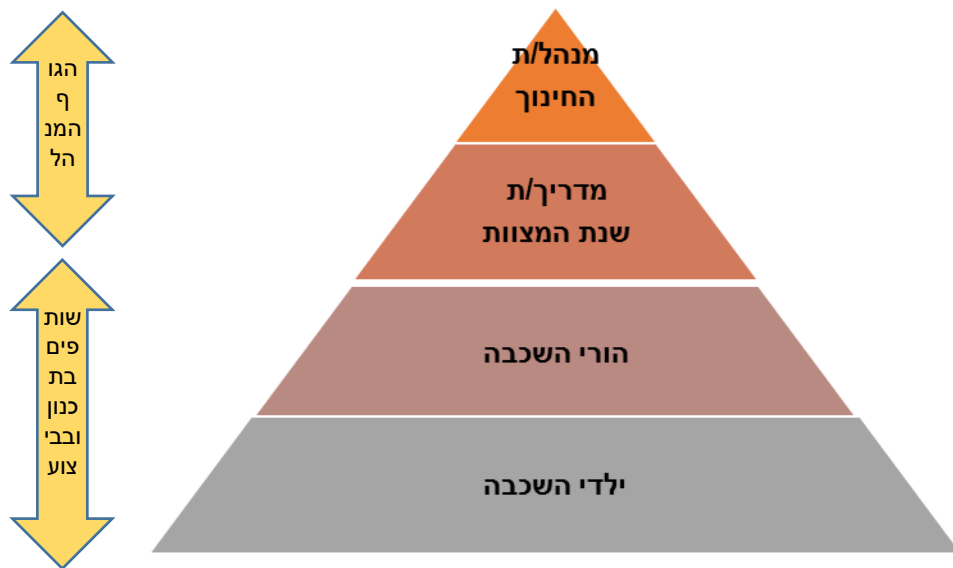
זירות העבודה של הצוות החינוכי בשנת המצוות:

- שכבת הגיל – עבודה תהליכית עם קבוצת השוויים.
- החניך – עבודה פרטנית עם כל חניך בקבוצה מהמקום האישי בו הוא נמצא ללא קשר או יחסיות למקום של שאר חברי הקבוצה.
- שכבת ההורים – עבודה משותפת ומגייסת עם שכבת ההורים.
- מעגלים חיצוניים - מועצה, תנועת נוער, בי"ס. תנועה קיבוצית

מה קורה כשציר התוכן (ערכי הליבה) פוגש את מרחב העשייה החינוכית (מעגלי השייכות)?

מבנה הניהול ההיררכי של שנת המצוות

למען הסר ספק – מערכת החינוך היא המנהלת של שנת המצוות. היא קובעת את אופי התהליך החינוכי, תדירותו והמשכו. הצוות החינוכי אחראי הן על התכנים והן על התהליך הפרטני והשכבתי לאורך השנה. ההורים ולעיתים גם הנערים עצמם – שותפים ברצונות, במחשבות על עיצוב התכנים והפעילויות וכמובן שמהווים שותפים פעילים לאורך השנה.

5 שלבים בבניית או בשיפור שנת המצוות:

זכרו! שנת המצוות הינה אמצעי בלבד. אמצעי למה? לכך אתם צריכים למצוא את התשובות שלכם... מה אתם רוצים להשיג באמצעות השנה הזו? כמה אתם מוכנים להשקיע בה? שאלות אלו ועוד ינחו אתכם בתהליך המפורט בהמשך לכנות שנת מצוות עם משמעות!

טרם תהליך – הקמת צוות: על מנת לקיים תהליך של הקמת שנת מצוות בקיבוץ או תהליך בחינה מחדש של שנה קיימת לטובת שיפורים, יש להקים צוות מצומצם מתוך החינוך (ניתן לשלב בו גם נציג מהקהילה). מומלץ שמנהל החינוך יעמוד בראשו. הצוות הוא זה שיעבור את 5 השלבים בדרך לתוצר המוגמר:

1. שלב היסודות – "מהי שנת המצוות?" "מדוע בכלל לקיימה?" (לימוד על מקורות המנהג ביהדות ובחברה הקיבוצית)

בשלב זה מומלץ לצוות לבצע שתי פעולות מרכזיות: לימוד ושאלת שאלות:

- **לימוד** – מומלץ להקדיש לפחות 2 פגישות ללימוד אודות המקורות של בת/בר המצווה ביהדות ובתנועה הקיבוצית. מומלץ להכיר את המקורות ההיסטוריים של טקס מעבר זה לצד הסמלים המרכזיים המאפיינים אותו – במסורת היהודית ובפיתוחים הקיבוציים.
- **שאלת שאלות** – מומלץ מאוד לשאול שאלות מהותיות כמו: מדוע בכלל לקיים שנת מצוות בקיבוץ? מה הייעוד או הערך המוסף שלה? על הצוות לדון בשאלות אלו ולספק לעצמו תשובות כתובות. תהליך זה יסייע מאוד לצוות בהמשך דרכו לעיצוב שנת המצוות בקיבוץ.
- **תוצר סופי של שלב זה:** הגדרה כתובה של ייעוד שנת המצוות (מה הערך המוסף שלה ומה הצדקת קיומה) לצד הגדלת הידע והחיבור של הצוות לנושא.

2. שלב שאלת ה"למה?" (מה המטרות של השנה? מה רוצים להשיג במהלך השנה?)

משלב הלימוד הכללי ושאלות המהות הכלליות אנו עוברים כעת לשלב ההגדרות החינוכיות:

- על הצוות לשאול את עצמו מה המטרות שהוא רוצה להשיג בתום התהליך החינוכי של שנת המצוות.
- מדובר בדיון מעמיק שיש לבצע בו אנו ממליצים להתחיל מ"בנק" מטרות שהוא תוצר של סערת מוחות משותפת. רק לאחר מכן מקיימים תהליך סינון ומסמנים 3-5 מטרות קריטיות שבשמן כל השקעת האנרגיה הזו שווה.
- המטרות הללו יהוו את עמוד השדרה של כתיבת תכנית העבודה לשנת המצוות בהמשך התהליך.
- **תוצר סופי של שלב זה:** יש להציב 3-5 מטרות בכתב, מנוסחות בצורה ברורה.

3. שלב שאלת ה"מה?" (תוכן – איזו משמעות חינוכית יש לשנה? מהם ערכי הליבה?)

עכשיו, כאשר הגדרנו ייעוד ותכלית לשנת המצוות, למדנו עליה ועל מקורותיה קצת והצבנו מטרות ברורות שאנו רוצים להשיג – הגיע הזמן לתוכן הערכי. זה הזמן לצוות לשאול את עצמו לאילו ערכים הוא רוצה לחנך באמצעות שנת המצוות?

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

- שלב הגדרת ערכי הליבה משמעותי ביותר כיוון שהוא ממקד אתכם במסרים החינוכיים של שנת המצוות בקיבוצכם. אם זמנכם דחוק, ניתן "לדחוס" שלב זה יחד עם הלב הקודם בפגישה צוות קצת יותר ארוכה.
 - כמו בשלב המטרות – אנו ממליצים ליצור בנק ערכים מתוך "סערת מוחות" של כולם ללא פסילה של אף ערך.
 - עכשיו מבצעים תהליך של סינון ומיקוד תוך דיון פתוח ומנומק. בוחרים מספר ערכים ומנמקים מדוע בחרתם דווקא אותם בשנת המצוות.
 - חשוב להדגיש כי בשלב זה עדיין לא מפתחים רעיונות לפעילויות. עושים מאמץ גדול ונשארים בדיון מהותי-חינוכי ולא גולשים לפרקטיקה.
 - **תוצר סופי של שלב זה:** הגדרה בכתב של 3-6 ערכי ליבה בשנת המצוות שלכם לצד הנמקה כתובה מדוע דווקא אלה הערכים שבחרתם (ניתן לכתוב הסבר אחד כללי או הסבר על כל ערך – לבחירתכם).
4. **שלב שאלת ה"איך"? (מהו המנגנון הארגוני? תקנים ומשאבים?)**
- אמנם זהו שלב טכני לכאורה, אך יש לו השלכות מרחיקות לכת על העיצוב הסופי של שנת המצוות. בשלב זה על הצוות לקיים שתי פעולות מרכזיות: להגדיר את המנגנון הארגוני-ניהולי של שנת המצוות ולבצע "ספירת מלאי" של כל המשאבים העומדים לרשותה. המלצתנו מפורטת בטבלה זו:

שאלות ארגוניות	תשובות
ברמת הקהילה – באחריות מי נמצאת שנת המצוות?	שנת המצוות מתקיימת באחריות חינוכית, מנהלית וביצועית של החינוך.
מי מנהל את שנת המצוות?	מנהל החינוך הוא המנהל של שנת המצוות
האם צריך אחראי בשטח? מי הוא?	בוודאי. חובה!! המפגשים הקבוצתיים מודרכים ע"י מדריך שמערכת החינוך מעסיקה ומלווה מבחינה מקצועית. שנת המצוות היא הזדמנות לתהליך חינוכי במסגרת קבוצת השווים. רק מדריך יכול לקיימה ככזו. יש למצוא מדריך שהוא "איש חינוך", שיוזע לעבוד עם שכבת הגיל המיועדת, שיוזע לקיים תהליכים קבוצתיים, שמתחבר למהות של שנת מצוות ושיש לו פניות קבועה בימים ובשעות המיועדים לשנת מצוות. אנו מתנגדים בתוקף לניהול השנה ו"הרצתה" ע"י ההורים. במקרה שכזה מזכור ב"שנת משימות" שכן אין תהליך שנתי הכולל הכנה לקראת משימה, עיבוד לאחריה ורצף של דמות חינוכית אחת לאורך כל המפגשים המכירה את הילדים ואת הדינמיקה הקבוצתית.
מה תפקיד ההורים?	ההורים שותפים פעילים. ההורים שותפים לאורך כל הדרך: משלב בניית התכנים, דרך שיבוץ הפעילויות בלוח השנתי ועד התנדבות קונקרטיה בפעילויות שיש בהן צורך בהורים. ניתן ואף מומלץ לחלק להורים מספר תפקידים לאורך השנה כמו: גזבר, אחראי שיבוץ הורים, צוותי משימה בפעילויות הדורשות יותר כוח אדם וכו'.

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

<p>בלתי ניתן לענות על שאלה זו מבחינה כמותית שכן הדבר תלוי בנפח הפעילות ובתדירות המפגשים המצריכים מדריך בשכר.</p> <p>יחד עם זאת, ברור כי יש צורך בתקציב המאפשר קיומה של שנה תהליכית עם מדריך קבוע. זו ההוצאה הכספית הגדולה ביותר שיש לתקצב.</p> <p>מקורות תקציביים – צריכים להגיע קודם כל מהקהילה המסבסדת תהליך קהילתי זה (לכלל ילדי הקהילה בשכבה ז') ומההורים יחדיו. בנוסף, מומלץ לחפש מקורות נוספים במועצה ובתכניות ארציות שונות (ובתנאי שהן מזכרות את השפה החינוכית והערכית שלכם).</p> <p>על הצוות לשבת ולבנות תכנית תקציבית ריאלית של מקורות הכנסה והוצאות של כל מרכיבי התכנית. יש להחליט מה מתוך שגרת הפעילות לאורך השנה ממומן מתוך התכנית התקציבית הזו ואילו פעילויות חריגות דורשות תשלום נוסף מההורים בשביל לקיימן.</p>	<p>איזה תקציב צריך? מהם מקורותיו?</p>
<p>מנהל החינוך - הוא גם מנהל הכספים של שנת המצוות. עליו אחריות בניית התכנית התקציבית ומעקב ההוצאות לאורך השנה.</p> <p>הורה גזבר – יש למנות את אחד ההורים לגזבר. תפקידו יהיה גביית כספים מההורים. רישום ומעקב, תקשורת מול ההורים סביב ענייני כספים, ניהול חריגות תקציביות שההורים צריכים לממן ושותף למנהל החינוך בניהול התקציב של השנה כולה.</p>	<p>איך מתבצע ניהול הכספים?</p>
<p>המתקן הבסיסי הנדרש הוא מקום מפגש קבוע.</p> <p>על-מנת לאפשר שנה דינמית גם מחוץ לגבולות הקיבוץ, מומלץ מאוד לארגן רכבים לפעילויות ידועות מראש. בקיבוץ שאין לו רכבים – יש להסתמך על ההורים. זה אפשרי!</p> <p>אם רוצים שכל מפגש ייפתח בארוחת בוקר – יש להתארגן עם ציוד בהתאם.</p>	<p>מה המתקנים והמשאבים הדרושים?</p>
<p><u>תדירות מפגשים מומלצת</u> – אחת לשבוע או אחת לשבועיים מפגש קבוצתי / משימה.</p> <p>הסבר: אם מדובר בתהליך חינוכי לאורך השנה, אזי מפגש אחת לחודש יקיים תהליך סמלי בלבד ואז זו "שנת משימות". אם רוצים "שנת מצוות" תהליכית, יש לקבוע זמן מגע גדול של המדריך עם הקבוצה על-מנת לאפשר לו לעבוד.</p> <p><u>יום</u> – אנו הכי ממליצים על יום שישי. זהו יום שמרביית בתי-הספר לא עובדים ובמרבית המקומות גם אין חוגים. זה מאפשר זמן קבוצתי ללא תחרות על זמן הילדים.</p> <p><u>מסגרת זמן</u> – אנו ממליצים על שעות הבוקר בהן הריכוז של הילדים גבוה יחסית. משך המפגש תלוי בתכנים ובשעות המדריך שהמערכת מקצה לשם כך. מינימום של מפגש צריך להיות לשעתיים. מקסימום ל- 4 שעות.</p>	<p>מה תדירות המפגשים לאורך השנה? באיזה יום? מסגרת זמן?</p>

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

<p>שנת המצוות מיועדת לכלל ילדי השכבה ללא כל קשר אם הם במערכת או לא. זו הזדמנות נהדרת למערכת למשוך את אותם נערים ש"התנתקו" ממנה ולחברם מחדש.</p> <p>גיל: שכבת כיתה ז' – בנים ובנות יחדיו. (לכן מכנים זאת "שנת מצוות" ולא "בר-מצווה" שהוא טקס שכל בית עושה כרצונו באופן פרטי).</p> <p>יש לקחת בחשבון את גודל השנתון ואת גודל השנתונים בשנים הקרובות כמו גם את ההרכב המגדרי של הקבוצות כיוון שיש לכך השפעה מכרעת על אופי השנה ותכניה.</p>	<p>מי קהל היעד?</p>
	<p>אחר:</p>
	<p>אחר:</p>

- **תוצר סופי של שלב זה:** טבלה מרכזת של כל השאלות הארגוניות ולצדן תשובות ברורות, מאושרות ומגובות (אם יש צורך בכך) שהמערכת מספקת עבורן ויכולה לעמוד בהן (רק תשובות ריאליות בעלות ייתכנות גבוהה).

5. **בניית התכנית: תאריכים, פירוט הפעילויות בכותרות, עוגנים קבועים של מסורת, אירוע שיא וכו'...**
- זהו זה! כל הכבוד! הגעתם לשלב היישומי... עכשיו, כשכל הנתונים בידיכם: מייעוד השנה, דרך מטרתיה וערכיה ועד לכל הסוגיות הטכניות, המבניות והתפעוליות – אפשר לבנות תכנית שתענה על הצרכים החינוכיים שלכם ושתהיה מותאמת למגבלות השונות הקיימות בקיבוצכם.
 - כאן – השמיים הם הגבול...
 - מומלץ ללמוד רעיונות ממקומות אחרים וממרכז ההדרכה שלנו, ולהתאימם למטרות ולמסגרת הפעילות שלכם.

להלן דגשים לבניית התכנית החינוכית של שנת המצוות:

- ✓ כל הפרמטרים והתשובות שנתתם לעצמכם בשלב 4 הם אבני היסוד הלוגיסטיות של התכנית. יש לקחת את כולן בחשבון ולבנות תכנית מותאמת לכל האילוצים והמגבלות העולים מהטבלה.
- ✓ בונים לוח פעילות שנתי עם תאריכים מסומנים לכל השנה. לוקחים בחשבון חופשים ומגבלות נוספות ומשבצים את מספר המפגשים השנתי לפי מה שתכננתם (ותוכלו לעבוד בכך). לכל מפגש מדביקים תאריך אמיתי.
- ✓ עכשיו, כשיש מסגרת של מספר פעילויות והן משובצות על לוח השנה, יש לשבץ פעילויות שתוכניהן נגזר מהמטרות והערכים שהצבתם לעצמכם להשגה ומלוח השנה (קרבה לחגים ומועדים).
- ✓ **"עוגנים"** - אחת הפעולות המקדמות הצלחה של שנת מצוות היא יצירת "עוגנים" קבועים החוזרים על עצמם במסורתיות מדי שנה. ככל שתרכבו בעוגנים כך תיווצר שנת מצוות מסורתית בקיבוצכם והיא לא תהיה נתונה לשינויים מהפכניים עם כל חילוף של מנהל חינוך, מדריך או קבוצת הורים.

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
 ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
 אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

- ✓ **מסגרת זמנים** – מומלץ להתחיל מיד אחרי חגי תשרי ולסיים סביב שבועות לכל המאוחר.
- ✓ פעילות פתיחת שנה ואירוע שיא לסגירתה – אנו ממליצים לקיים 2 פעילויות אלו כ"עוגנים" החוזרים על עצמם מדי שנה. לאירועים שכאלה מאוד חשובה השותפות עם ההורים. ברגע שהפעילויות הופכות ל"עוגנים" קבועים, כל שכבת הורים כבר יודעת שיש לה משימה מסורתית בתחילת ובסוף השנה ואז אין על כך דיון קיומי, רק ביצועי.
- ✓ **הורים** – מאוד חשוב לשלב את ההורים בשלב בניית התכנית. תחושת השותפות יוצרת התגייסות ואז יותר קל לרתום אותם לפעילויות השונות לאורך השנה. בהמשך מובאת הצעה כיצד מומלץ לשלבם.

- **תוצר סופי של שלב זה:** טבלה של תכנית עבודה שנתית ובה תאריכים של פעילויות לכל השנה, כותרות של פעילויות שתוכניהן נגזר באופן ישיר מהמטרות וערכי הליבה שהגדרתם, לאילו מעגלי שייכות הפעילות מתייחסת, פעולות הכנה שיש לבצע, עזרים ומשאבים נדרשים, תחומי אחריות ושותפים להכנת הפעילות ולהעברתה:

חודש ומועדיו	תאריכי הפעילות	הפעילות בכותרות	מטרות וערכים שבאים לידי ביטוי בפעילות	לאיזה מעגלי שייכות	הכנות עזרים ומשאבים	מי אחראי + משובצים
אוקטובר		פעילות פתיחת שנה עם ההורים				
נובמבר: י"ז לרבין						
דצמבר: חנוכה						
ינואר						
פברואר: ט"ו בשבט						
מרץ: פורים						
אפריל פסח, יום השואה, יום הזכרון, יום העצמאות						
מאי ל"ג בעומר		אירוע שיא לסיום שנה עם ההורים				
יוני שבועות						

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
 ארגון מערכות החינוך החברתי הקולטי
 אגף החינוך, התמעה הקיבוצית

- טבלה זו באה להמחיש את סדר הפעולות המומלץ בבניית שנת מצוות או בשיפורה. חמשת שלבי הביצוע המתוארים לעיל מפורקים בטבלה שמולכם לגורמים על-מנת לסייע לכם בכל הפעולות התכנוניות שיש לבצע. לוחות הזמנים בטבלה מתייחסים לשנת פעילות סטנדרטית של שנת מצוות המתחילה אחרי חגי תשרי. מכאן, נגזרים כל לוחות הזמנים המוגשים כאן כהצעה.
- כיוון ששנת מצוות היא רק משימה אחת מבין משימות רבות שיש למנהל החינוך לבצע, אנו ממליצים על פריסה של התהליך על פני 6-8 חודשים ואז יש זמן לקיים תהליך מקיף, עמוק ומשמעותי. במערכות שאין להן את הפניות לשם כך ניתן לצמצם את לוחות הזמנים. לבחירתכם כמובן...

שלב	כותרת	לוחות זמנים	פירוט של ישיבות, פעולות ותכנים	קהל יעד	אחריות ביצוע	שותפים
שלב 1	לימוד	ינואר או פברואר (יש פניות ללמוד)	1. הקמת צוות לטיפול בשנת מצוות 2. קביעת 2-3 מפגשי לימוד של הצוות אודות בת/בר המצווה ביהדות ובקיבוץ עם איש מקצוע בתחום. 3. הגדרת ייעוד שנת המצוות בקיבוץ. 4. בניית ותאום מפגש לימוד להורים לקראת תחילת שנת הפעילות.	צוות מוביל	מנהל החינוך	חברי הצוות הורים
שלב 2	הצבת מטרות	מרץ-אפריל	1. ישיבת צוות להגדרת 3-5 מטרות אופרטיביות כתובות לשנת מצוות.	צוות מוביל	מנהל חינוך	חברי הצוות
שלב 3	בירור ערכי והגדרת ערכי ליבה	מרץ-אפריל	1. ישיבת צוות להגדרת 3-6 ערכי ליבה כתובים לשנת מצוות.	צוות מוביל	מנהל חינוך	חברי הצוות
שלב 4	הגדרת משאבים ומבנה ארגוני	אפריל מאי יוני				
שלב 5	בניית התכנית: פעילויות, עוגנים, אירוע שיא. תאריכים	יוני יולי אוגוסט				

כזה ראה וחדש
מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

ציר הזמן בטבלה שלעיל מתייחס למצב בו המערכת או מקימה שנת מצוות מן היסוד או תוך כדי הרצה של שנת מצוות בשטח, מקיימת תהליך מעמיק של בחינה ועיצוב מחודש של שנת המצוות לקראת השנה הבאה.

במקרה בו לא מעוניינים בכל התהליך השלם, ניתן לאמץ רק חלקים ממנו המתאימים לכם.

אבל... אם בשנים האחרונות לא קיימתם חשיבה על שנת המצוות שלכם – ראו במודל זה הזדמנות לפתוח את הדברים, לקיים למידה ולבסוף גם לעצב שנה המתאימה למציאות של היום, ליכולות שלכם ולתכנים החינוכיים שחשוב לכם לקדם.

- איזון בין לימוד ומשימתיות: לפני כל משימה יש מפגש לימוד והכנה ולאחריה יש מפגש עיבוד וסיכום
- דגשים לאירוע שיא ולקונטקסט הקהילתי
- תפקיד ההורים לאורך השנה ובאירוע השיא (מבחינת תכנית וערכים)